

Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi BY6275 Envanter Nolu Mushafın Tezyini Bağlamda Değerlendirilmesi

ÇİĞDEM ÖNKOL ERTUNÇ

Dr.Öğr. Üyesi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Güzel Sanatlar ve Mimarlık Fakültesi,
Geleneksel Türk Sanatları Bölümü, Konya, Türkiye cigdemertunc@hotmail.com

Geliş Tarihi / Received Date : 15.04.2022
Kabul Tarihi / Accepted Date : 24.06.2022
Yayın Tarihi / Published Date : 30.06.2022

Atıf / Cite as

Önkol Ertunç, Çiğdem. "Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi BY6275 Envanter Nolu Mushafın Tezyini Bağlamda Değerlendirilmesi". *İstem* 20/39 (2022): 177-197.
<https://doi.org/10.31591/istem.1136366>

Öz

Kur'an-ı Kerim'e duyulan saygı ve hürmet onun yüzyıllar boyunca kitap sanatlarının vazgeçilmez bir parçası olmasına sebep olmuştur. Böylelikle her dönemde çok ince ve titiz çalışmaların yürütüldüğü nadide yazma eserler üretilmiştir. Çalışma konusunu oluşturan Mushaf Konya Bölge Yazmalar Eserler Kütüphanesi'nde BY6275 Envanter numarası ile kayıtlıdır. İstinsah tarihinin 989H. (1589M.) olarak belirtildiği Mushaf hattat Abdullah Kırımî'nin talebesi Mahmut bin Abdullah tarafından nesih hatla yazılmıştır. Çalışmanın ilk kısmında Mushaf genel özellikleri itibarıyla tasnif edilmiş diğer bölümlerde ise özellikle süre başı tezyinatları üzerinde durularak ayrıntılı tasarım özellikleri incelenmiştir. Mushaf'ta istinsah edildiği dönemde saray sernakkaşı olarak çalışan Nakkaş Lütfî'den daha öncesinde sernakkaş olarak Karamemî'nin görevli olması ve tezyini özellikleri bakımından nakkaşhane geleneğine bağlı kalınarak yapılmış bir üslupta olması, mushafın saray nakkaşhanesinde yapıma ihtimalini arttırmıştır. Eserin tezyinat özellikleri III. Murad devri tezhip sanatı bağlamında aktarıldıktan sonra sırasıyla serlevha, süre başları ve gülleri üzerinden bir seyrinde görsellerle anlatılmıştır. Süre başı ve Mushaf güllerinde bulunan farklı kompozisyon teknikleri kendi aralarında tasnif edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Tezyinat, Serlevha, Süre Başı, Mushaf, Nakkaş.

Abstract

Evaluation Of The Mushaf No. BY6275 In The Context Of Decoration In Konya Regional Manuscripts Library

The respect and reverence for the Qur'an has become a complementary book from her eyes, one of her needs. In this way, rare manuscripts were produced in which very fine and meticulous studies were carried out in every period. Mushaf, which is the subject of the study, is registered in Konya Regional Manuscripts Library with Inventory number BY6275. 989H of the copy date. It was written in naskh calligraphy by Mahmut bin Abdullah, the student of the Mushaf calligrapher Abdullah Krimî. In the first part of the study, the Mushaf was classified according to its general features, and in the other sections, the detailed design features were examined, especially emphasizing the decorations at the Sure basi. The presence of a decora-

"This article is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/). (CC BY-NC 4.0)"

tion style that developed in accordance with the traditions of the muralist, where Karamemi was assigned as the headnakkash before Nakkaş Lütü, who worked as the chief minister of the palace at the time the Mushaf was copied, increased the possibility of making the musaf in the palace muralist in this period. Decoration features III. After the Murad era is conveyed in the context of illumination art, it is explained with visuals in a course over serlevha, surah heads and roses, respectively.

Keywords: Illumination, Serlevha , Sûre Başı, Koran. Illuminator.

Giriş

Türk süsleme sanatları arasında önemli bir yere sahip olan Tezhip sanatı; Arapça altınlama anlamına gelen, hat ve murakkaların altın ve çeşitli boyalarla tezyin edilmesine verilen isimdir¹. Tezhip sanatının Türk kültür medeniyeti ve kitap sanatlarında önemli bir yeri vardır. Tarih boyunca gerek sanat gerekse içerik bakımından eşsiz olarak nitelendirilen eserler ortaya konmuştur. İslam kültüründe var olan kitaba saygı ve hürmet sanatta uygulanan tezyinatta da büyük ölçüde etkili olmuştur². Tezhip sanatındaki üslup, yapıldığı dönemin sanat üslubuna göre değişkenlik gösterir.

Mushafın tezyini özellikleri, onun içerisindeki âyet-i kerîmelerin bulunuş sıralarına göre yani var olan düzenine göre şekillenir. Bu şekilde incelendiğinde çalışma konumuzu oluşturan Mushafın serlevha, sûre başı, Mushaf gülleri ve duraklardan oluşan bir tezyinat programı bulunmaktadır.

Serlevha tezhibi; yazma eserlerde metnin başlangıç sayfası olan serlevha ya yapılan bezemelere denir. Mushafalarda Fatiha ve Bakara sûresinin ilk beş ayetinin karşılıklı olarak yerleştirildiği sayfalarda bulunan serlevha tezhibi zahriyeden sonra eserin genellikle en tezyini sayfasıdır³. Eserin yazı kısmını sayfayı üç taraftan çevreleyecek şekilde tezhiplenen alanın kenarları bazen dandanlı bazen düz cetvelli genellikle uçları tıgılı tamamen kaplayan bir kompozisyonla tezyin edilirler⁴. Serlevhada dış pervaz bölümü çoğu zaman düz dikdörtgen ikilil, kubbeli veya her iki formu birleştiren mürekkep (terkip edilmiş) formda hazırlanır⁵. Karşılıklı ve çift şeklinde düzenlenen serlevha sayfaları Mushaf'taki bezemelerin bütünlüğünü korumak amacıyla renk, desen ve motif açısından zahriye sayfasıyla uyumlu olurlar⁶.

Sûre başı tezhipleri, Mushafalarda sûre bilgilerinin yer verildiği sûrelerin başlangıcına yapılan bezemelere denir. Bu bilgiler; sûre adı, ayet sayısı ve nazil olduğu yer olarak yazılır ki genellikle metnin yazıldığı hat çeşidinden farklı renk mürekkeple yazılırlar. Erken dönem örneklerinde sûre başı tezhipleri çok sade

¹ Celâl Esad Arseven, "Tezhib", *Sanat Ansiklopedisi* (İstanbul: Maarif Matbaası, 1943), 4/1982.

² Faruk Taşkale, "Kur'an-ı Kerim'de Açan Çiçekler", *M. Uğur Derman 65 Yaş Armağanı* (İstanbul: Sabancı Üniversitesi Yayınları, 2000), 536.

³ Oktay Hatipoğlu, "Ankara Milli Kütüphane'de Bulunan 19. Yüzyıla Ait Kur'an-ı Kerimlerde Serlevha Bezeme Örnekleri", *Akdeniz Sanat 7/13* (22 Ekim 2014), 150.

⁴ Ali Fuat Baysal, "Mushaf Tezyinatının Tarih İçindeki Gelişimi", *Marife Dini Araştırmalar Dergisi 10/3* (01 Ocak 2010), 372.

⁵ Çiçek Derman, "Tarihimizde Mushafın Bezenmesi", *Diyanet İlmî Dergi 46/4* (2010), 139.

⁶ Belgin Pekpelvan, "Manisa Yazma Eserler Kütüphanesi'nde Bulunan Mushaf-ı Şerif'lerin Serlevha Bezemelerinden Örnekler", *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi 6/3* (03 Haziran 2013), 359.

tezyin edilirken özellikle klasik dönem Mushaflarında sûre başı tezhibinin önemli bir yer teşkil eder. Sûre başı tezhipleri genellikle metin bilgilerinin yer aldığı kısmın etrafını çeşitli üsluplarda kompozisyonlarla bezenip etrafının cenvellerle çevrenmesi şekliyle yapılır.

Mushaf gülleri, Mushaflarda sayfa kenarında uzunlamasına kalan boş bölümde konumlandırılan tezyini unsurlardır⁷. Mushaf güller Kur'an okumayı rahatlatan belirli fasılları belirtip, bu fasıllara göre değişik isimler alırlar. Her beş ayette hamse, on ayetin bitiminde aşır, secde ayetlerinin bulunduğu alanlarda secde ve cüz başlangıçlarını belirten cüz gülleri çeşitli şekillerde tezyin edilirler.

Duraklar: âyet-i kerîmeleri birbirinden ayırmak amacıyla yapılmış metin içerisinde bulunan nokta şeklinde tasarlanmış tezyini unsurlardır. Çeşitli formlarda olan duraklar yapılış şekillerine göre şeşhane, pençhane, geçme, mücevher gibi isimler alırlar⁸.

Çalışma konusunu teşkil eden eser, Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi BY6275 envanter numarasıyla kayıtlıdır. Yapılmış olduğu yüzyıl özelliklerini tamamen yansıtmaması ve özellikle sûre başı tezhiplerinin pekçok farklı formda tezyin edilmesi dikkat çekici bir husustur.

Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi BY6275 Numaralı Mushaf

Osmanlı İmparatorluğu Kanuni Sultan Süleyman döneminde, gücü ve iktidarı ile kemâlin doruğu yaşamış, üç kıtada hüküm süren Osmanlı, gücünü sanatta da göstermiş asırlarca hayranlıkla izlenecek, örnek alınacak muhteşem eserler geriye bırakmıştır. XVI'ncı yüzyılda tezhipler, devletin de sosyo-ekonomik durumuna bağlı olarak klasik çağını yaşamış⁹, bu durum XVII. yüzyılda da devam etmiştir. Çalışmada bahsi geçen Mushafın 989H.,(1589M.) yılına tarihlendirilmesi III. Murad döneminde yapılmış olabileceği anlamına gelmektedir. Murâdî lakabını kullanan sultanın saltanatı döneminde ilim, şiir ve hattatlıkla uğraşması onun çok yönlü sanat kişiliğinin de varlığının ispatı niteliğindedir. Sultanın bu minvalde iki adet tasavvufi eseri bulunmaktadır¹⁰. III. Murad, Osmanlı sultanları içerisinde yüksek kültür sahibi bir kişilik olarak tanınır ve Kanuniden sonra en hacimli divana sahip padişahdır¹¹. Divanında kullanılan çift sayfa düzeni, koltuk bezemeleri, bezemelerin sayfa düzeninde yerleşimi, rumi

⁷ Bilal Sezer - Ömer Ali Toprak, "Ankara Milli Kütüphanesi Nevşehirli Damad İbrahim Paşa Koleksiyonundaki 50_Damad_7 Envanter Numaralı Kuran-ı Kerimin Tezhip Sanatı Açısından Değerlendirilmesi", *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 13/2 (31 Aralık 2020), 77.

⁸ Gülnur Duran, "Tezhip", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: İSAM, İslam Araştırmaları Merkezi, 2012), 41/63.

⁹ Yıldız Demiriz, "16. Yüzyıl Kur'an Tezhipleri Hakkında Bazı Notlar", *Sanat Tarihi Yıllığı* 13 (01 Kasım 1988), 63.

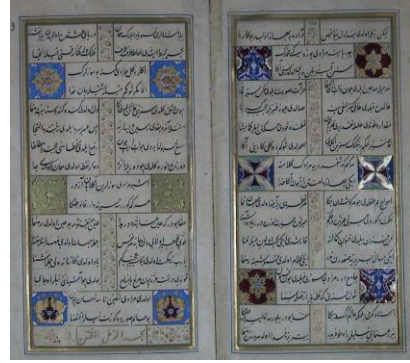
¹⁰ Ahmet Kirkkılıç, *Sultan Üçüncü Murâd Hayatı Edebi Kişiliği Eserleri ve Divânının Tenkidli Metni* (Erzurum: Ankara Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Doktora Tezi, 1985), 1.

¹¹ *Sultan Üçüncü Murâd Hayatı Edebi Kişiliği Eserleri ve Divânının Tenkidli Metni*, 387., Mine Esiner Özen, "Süleymâniye Kütüphanesindeki Padişah Divânları'ndan Murâdî Divânı", *Antik Dekor* 44 (1998), 125.

kompozisyonları ve yarı stilize bitkisel halkar süslemesi ile Muhibbi Divanı tez-yini özelliklerine benzer özellikler gösterir¹². Karamemi' nin farklı bir bakış açı-sıyla yorumladığı tezyinat, tezhip sanatı açısından yeni bir üslubun ortaya çık-masında rol oynamıştır¹³. Motif ve işçilik bakımından daha kaba formda tezyin edilse de kompozisyon formlarındaki benzerlik her iki divanın yakın zamanlarda tezyin edildiğini ve hatta aynı ekol nakkaşların bu tezyinatta görev yaptığını gös-termektedir. Çalışma konumuzu oluşturan eserin III. Murad dönemi tarihini ta-şıyor olması dolayısıyla bahsi geçen divan ile çağdaş olması mushafın da aynı ekole tabi bir müzehhip veya müzehhipler tarafından tezyin edildiği varsayımını kuvvetlendirmektedir (Resim 1-2).

Resim 1 Muhibbi Divanı (Tıpkı Basım v.318a-317b¹⁴)

Resim 2 Muradi Divanı (Tıpkı Basım v.2b-3a¹⁵)

Eserin tezyinat Özellikleri:

Eser bordo deri üzerine gömme salbek, şemseli, köşebentli bir kab içeri-sindedir. Şemse deseni ile köşebent desenleri serbest hatayı ve yaprak motifle-riyle alttan ayırma mülevven şemse üslubundadır. Bezeme, etrafında dendanlı ince altın çizgiler çekilerek kısa tığlarla sonlandırılmıştır (Resim 3).

¹² Murâdî Divânî'nin çok sayıda nüshası bulunmaktadır. Bunlardan dört adeti Millet Yazma Eserler Kütüphanesi, Süleymaniye Kütüphanesi, Fatih Kitaplığı No: 3874 ve Mihrişah Sultan 359, Topkapı Saray Kütüphanesi Revan Kitaplığı No: 740, Bibliothegue National.

¹³ Münevver Üçer, "Kültürel Miras Farkındalığı Bağlamında "Gelenek Gelecektir", *Art-e Sanat Dergisi* 12/ (30 Aralık 2019), 91.

¹⁴ Nurhan Atasoy, *Muhibbi Divanı Kara Memi Tıpkı Basım* (İstanbul: Masa Yayınları, 2016).318a-317b.

¹⁵ Ahmet Kırkkılıç, *Muradi Divanı Sultan Üçüncü Murat Tıpkıbasım* (Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, 2012).2b-3a.

Resim 3 Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi BY6275, Mushaf, 1589: Cilt

Serlevha:

Eserin serlevhasında yoğunlukla altın renginin hakim olduğu görülmektedir. Karşılıklı iki sayfa halinde ikilil formda hazırlanmış serlevhada yazı aralarında, yaprak formuna yakın altın süslemeler yapılmıştır(Resim 5).

Serlevhanın sûre ayetlerinin her iki yanında yer alan ince uzun koltuklar içinde rumi ve nebati motiflerin oluşturduğu bir tezyinat bulunur. Koltukların içi mat ve parlak altın kullanımının yapıldığı ve yine altın iplikler üzerinde Rumilerle oluşturulmuş pafta düzeniyle hareketlendirilmiş, bu kısımların ara bölümlerinin zemini lacivert renk ile renklendirilmiştir. Motiflerde mavi ve pembe renkler kullanılmıştır. Serlevhanın sûre başlıkları ve yazı alanının altında yer alan sûre başlığı formunda tasarlanmış yatay dikdörtgen alanda koltuklarda olduğu gibi altın iplikler üzerine Rumiler kullanılarak, altın ve lacivert zeminli paftalara ayrılmıştır. Başlıklar ve yatay dikdörtgen alanların etrafını lacivert iplik, yağ yeşili cedvel ve tekrar lacivert iplik çevreler. Serlevhanın pervaz kısmında sûre baş kısmında olduğu gibi altın iplikler üzerinde bulunan rumi kompozisyonla paftalama yapılmıştır. Lacivert, parlak altın ve mat altın kullanılarak renklendirilen paftalarda pembe, mavi ve parlak kırmızı renk hatayı gruplu motiften müteşekkil nebati bir tezyinat bulunur. Lacivert cetvelin, tiğ başlangıcında kırmızı renk yarım şekilde tezyin edilmiş cetvele birleşik negatif usulde merkezsel hatayı motifleri bulunmaktadır. Bezeme hatayı motifinin lacivert ile çift tahrir olarak işlendiği tiğlarla tamamlanmıştır. Serlevha tezyinatında Fatiha sûresinin bulunduğu sayfanın alt sağ köşesinde bulunan kısmın diğer bütün tezyinat alanından farklı olması ve tezyini unsurlar bakımından Mushafın yapıldığı dönemden daha

sonra bir restorasyon çalışmasına tabi tutulduğu anlaşılmaktadır (Resim 5).

Resim 4 Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi BY6275, Mushaf, 1589: Serlevha Sayfası

Sûre başı:

Sûre başı tezyinatları form olarak çok çeşitli olarak tezyin edilmiş adeta art arda gelen tüm sûre başlarında farklı bir kompozisyon kullanılmaya çalışılmıştır. Genel olarak üstübeç mürekkeple sûre isimleri yazılmıştır. Sûre başlarında farklı tezyini özelliklerin bulunması çalışmada bu özelliklerin anlatılabilmesi için sûre başları form olarak tasnif edilmiştir.

Resim 5 v.221a Sûre başı

Resim 6 v.325b Sûre başı

Resim 7 v.338a Sûre başı

Resim 8 v.343a 2 numaralı Sûre başı

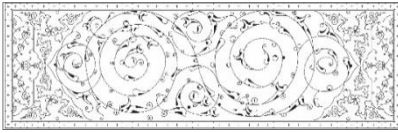

Resim 9 v.345a 1 numaralı Sûre başı

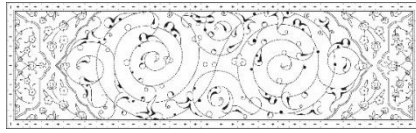

Resim 10 v. 345a 3 numaralı Sûre başı

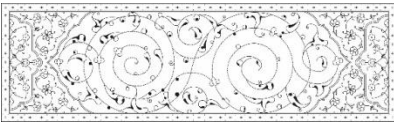
v.221a, v.325b, v.338a, v.343a, v.345a 1, v.345a 2 numaralı sayfalarda bulunan sûre başlarında paftalama ortada cetvele dayalı olarak oluşturulmuş büyük beyzi formda bir pafta kenarlarda yine dendanlı ufak paftalar bulunmaktadır. V.221a sayfasında bulunan sûre başında ara pafta ile kenar paftalar arasında bulunan lacivert zeminli kısımda negatif bulut kompozisyonları, kenar paftalar da ise altın zemin üzerine goncagül motifleriyle oluşturulmuş nebati bir tezyinat bulunmaktadır. V.325b de bulunan sûre başında ise yine aynı şekilde altın rengi negatif bulut kompozisyon bulunurken kenar paftalarda da negatif formda oluşturulmuş altın zemin üzerine kırmızı renkli nebati bir tezyinat bulunmaktadır. V.338a ara lacivert zeminli kısımda serbest formda goncagül ve merkezsel hatayi motifleriyle oluşturulmuş tezyinat bulunurken kenar paftalarda aynı şekilde fakat altın zemin üzerine pembe ve mavi motiflerle renklendirilmiş nebati tezyinat uygulanmıştır. V.343 a 2 numaralı sûre başında paftalar arasında lacivert zemin üzerine altın ile negatif nebati tezyinat bulunurken, kenar paftalar v.338a ile aynı altın zemin üzerine renkli nebati bir tezyinat uygulanmıştır. V.345a 1 numaralı sûre başında kenar paftalarda kırmızı bünyeli rumi motifleri ile oluşan bir kompozisyon kullanılmış, V.345 a3 sûre başında ise bu kısımlarda bulunan Rumilerde kırmızı yanında mavi renkte kullanılmıştır (Resim 5-10) (Çizim 1-5).

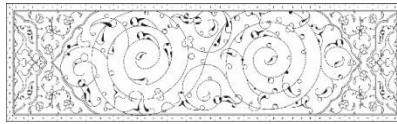
Çizim 1 v.221a Sûre başı çizim

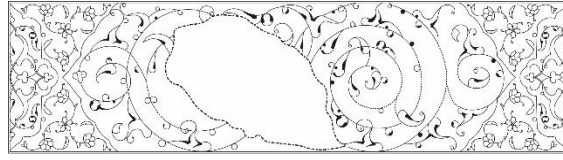
Çizim 2 v.338a Sûre başı çizim

Çizim 3 v.343a 2 Sûre başı çizim

Çizim 4 v. 345a 1 Sûre başı çizim

Çizim 5 v. 345 a 3 Sûre başı çizim

V.127b, v.139a, v.294a, v260a, v.228 a sayfalarında bulunan sûre başlarının zemini tamamen altın ile renklendirilmiş olup yazı alanının dışında Rumi-lerle bölümlenen kısımlarda mat ve parlak altın ile hareketlilik kazandırılmıştır. Parlak altın ile oluşturulmuş yazı alanında üstübeç mürekkeple yazı yazılmış zeminde siyah nebati negatif tezyinat kullanılmıştır. Sûre başlarının kenar kısımlarında kalan alanlarda parlak altın zemin üzerine pembe ve mavi renkli bünyeli rumi motiflerinden oluşan bir tezyinat bulunmaktadır. V.260a ve v.294a numaralı sûre başlarında bu alanlarda bulunan rumi motifleri ise beyaz ve turuncu renklidir. V.322a, v.316b, v.228a'da ise rumi motifleri koyu ve açık kırmızının kullanımı ile bünyelenerek renklendirilmiştir. v.314a, v.316b, v.322a sayfalarındaki sûre başlarında yazı alanının bulunduğu iç pafta mavi renk bünyeli rumi motifleri ile kompoze edilmiştir (Resim 11-18) (Çizim 6-12).

Resim 11 v.127b Sûre başı

Resim 12 v.139a Sûre başı

Resim 13 v.228 a Sûre başı

Resim 14 v260a Sûre başı

Resim 15 v.294a Sûre başı

Resim 16 v.314a Sûre başı

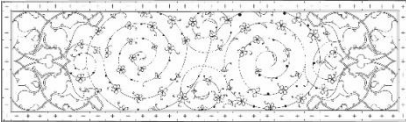

Resim 17 v.316b Sûre başı

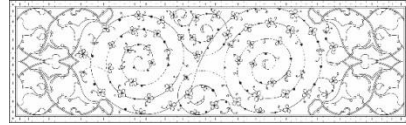

Resim 18 v.322a Sûre başı

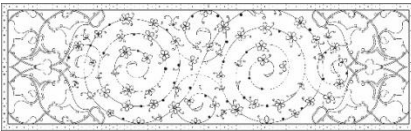
v.336a ve v.339b sayfalarındaki sûre başları aynı formda oluşturulmuştur. Tezminat farklılıklar göstermektedirler. Yazı alanının zemini altın olarak oluşturulan sûre başlarında v.336a da altın zemin üzerine kırmızı Rumili bir kompozisyon v.339b'de ise altın zemin üzerine negatif siyah nebati bir kompozisyon yer almaktadır. Her iki sûre başında da yazı alanının etrafında kalan mavi zemin renkli pafta olarak "X" formulu bırakılmış mavi zeminli alanda altın renkli negatif nebati bir kompozisyon bulunmaktadır. Uzun kenarlarda bulunan ve yazı alanının sağında solunda olmak üzere aşağı ve yukarıda tekrarlanan altın zeminli pafta üzerinde ise serbest formulu nebati bir tezminat bulunmaktadır. Sûre başlarının kısa kenarlarında bulunan ve yine altın zeminli alan üzerinde ise rumi motiflerinin hakim olarak kullanıldığı bir pafta bulunur. V.341b 2 numaralı sûre başında ise v.336a sûre başı tezhibinden farklı olarak yazı zeminindeki Rumiler mavi bünyeli olarak kenar paftalardaki Rumiler ise altın zemin üzerine pembe renkte tezyin edilmiştir.

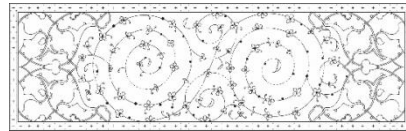
Çizim 6 v.139a Sûre başı çizim

Çizim 7 v.228a Sûre başı çizim

Çizim 8 v.260a Sûre başı çizim

Çizim 9 v.294a Sûre başı çizim

Resim 19 v.336a Sûre başı

Resim 20 v.339b Sûre başı

Resim 21 v.334a Sûre başı

Resim 22 v.341b 2 Sûre başı

Yazı alanı ve kenar paftalamasının diğer örneklerden farklı olarak hançer yapraklarla yapıldığı v.328a, v.336b, v.339a, v.342b 2, v.346a sayfalarında ki sûre başlarında formlar hep hep aynı fakat müzehhibin tezyinat üslubu ile renklerin farklılaştırılmasıyla sûre başı çeşitliliği arttırılmıştır. Hançer yapraklar mavi ve pembe renk goncagül motifleri ile tezyin edilmiş, kenar paftalarda Rumilerin arasında yer yer nebati süsleme yer yer negatif tezyinat kullanılmıştır (Resim 23-24) (Çizim 13-14).

Resim 23 v.328a Sûre başı

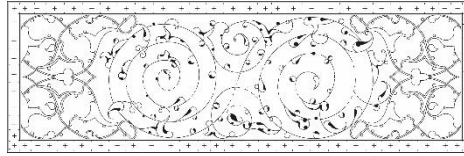
Resim 24 v.339a Sûre başı

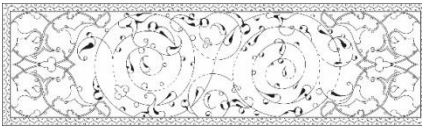
Resim 25 v.120b Sûre başı

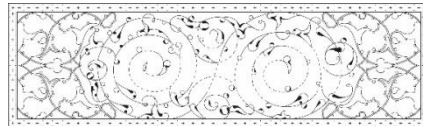
Resim 26 v.146a Sûre başı

Çizim 10 v.314 Sûre başı çizim

Çizim 11 v.316b Sûre başı çizim

Çizim 12 v.322a Sûre başı çizim

Klasik sûre başı tezhibinden farklı olarak kompoze edilmiş kenardan serbest yapraklarla paftalanmış sûre başları v.120b, v.146a, v.193b, v.215a,

v.251b, v.271b, v.287a, v.299b, v.312a, v.319b, v.324b, v.330a, v.331a, v.337b sayfalarında bulunmaktadır. v.120b, v.312a sayfalarında bulunan sûre başlarında yazı zemini, kenar boşluklar ve yaprak formundaki alanların zeminlerinde altın kullanılmıştır. Yaprakların içleri goncagül ve merkezsel hatayilerle kompoze edilmiş, yazı zemininde beyaz üstübeç mürekkeple yazılan sûre isminin altına v.120b'de kırmızı diğerinde mavi renk bünyeli Rumilerle tezyin edilmiştir. V.146a, v.251b, v.287a, v.299b, v.324b, v.331a, v.337b sûre başlarında yazı zeminleri altın, kenar boşluklar mavi ile yaprak zeminleri ise altın ile renklendirilmiştir. V. 331a sûre başında yaprak içlerinde kırmızı negatif tezyinat kullanılırken diğerlerinin tümünde klasik formda goncagül ve merkezsel hatayi motiflerinin kullanıldığı nebati tezyinat bulunur. Motiflerde renkler farklılık gösterse de genel olarak pembe, mavi, mor ve yeşil renkler kullanılmıştır. Yazı zemininde üstübeç mürekkeple yazılmış sûre bilgilerinin altında genel olarak mavi ve kırmızı rengin kullanıldığı rumi kompozisyon kullanılmıştır. v.193b, v.215a, v.319b, v.330a da bulunan sûre başlarında da benzer tezyinatlar kullanılmıştır (Resim 27-32) (Çizim 16).

Resim 27 v. 120b Sûre başı

Resim 28 v.215a Sûre başı

Resim 29 193b Sûre başı

Resim 30 v.287a Sûre başı

Resim 31 v. 331a Sûre başı

Resim 32 v.146a Sûre başı

V.69b, v.154a, v.188b, v.199b, v.232a, v.277a, v.290b, v.297b, v.329a, v.340a, v.343b, v.345b sayfalarda bulunan sûre başları sade köşelikli bir formda tasarlanmıştır. Sûre başlarının genelinde köşelikler ve yazı alanı arasında kalan kısım v.199b haricinde mavi renk zemin üzerine pembe ve mavi ile renklendirilmiş nebati forma tezyinat uygulanmış, v.329a, v.340a, v.343b 1 numaralı sûre başında bu alanlarda altın ile negatif formda süsleme yapılmıştır.

Sûre başlarının yazı zemininde altın ile renklendirme tercih edilmiş ve rumi tez-yinat yapılmıştır. V.69b, v.188b, v.329a sûre başlarında Rumiler kırmızı ile renklendirilirken diğerlerinde mavi renk tercih edilmiştir (Çizim 16). Köşelikler-de ise v.199b de lacivert diğerlerinin hepsinde altın zemin kullanılmıştır. Köşe-liklerin tez-yinatında ise v.329a sayfasında bulunan sûre başında is mürekkebi ile negatif formda rumi tez-yinat, v.340a sayfasında bulunan sûre başında yine negatif formda kırmızı renk rumi tez-yinat bulunurken, v.343b 1 numaralı sûre başında kırmızı ile yapılmış Rumilerin arasında siyah nebati süsleme bulun-maktadır (Resim 33-38).

Resim 33 v.188b Sûre başı

Resim 34 v.199b Sûre başı

Resim 35 v.69b Sûre başı

Resim 36 v.329a Sûre başı

Resim 37 v.340a Sûre başı

Resim 38 v.343b 1 Sûre başı

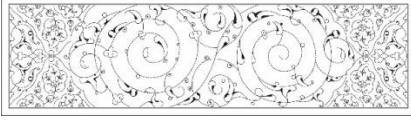
Resim 39 v.82b Sûre başı

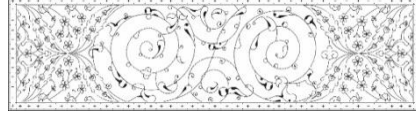
Resim 40 v.102b Sûre başı

v.82b, v.102b sayfalarında bulunan sûre başlarında ise yazı zemininin altın ile renklendirildiği üzerinde üstübeç ile sûre bilgilerinin yer aldığı alanda kırmızı bünyeli rumi tez-yinat yapılmıştır. Bu iki sûre başıyla aynı formda yapılmış olan v.292b sayfasında bulunan sûre başında yazı zemininde siyah negatif tarzda oluşturulmuş rumi tez-yinat bulunur. Her üç sûre başında da paftalarda lacivert

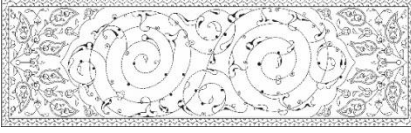
ve altın zemin rengi kullanılmış nebati formda kırmızı, mavi ve sarı renkli merkezsel hatayı ve goncagül motifleri ile oluşturulmuş nebati kompozisyon kullanılmıştır (Resim 39-40).

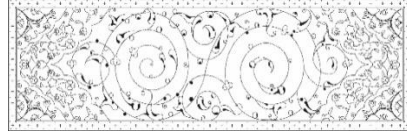
Çizim 13 v.342b 1 Sûre başı çizimi

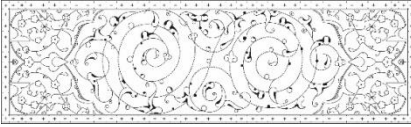
Çizim 14 v. 328a Sûre başı çizimi

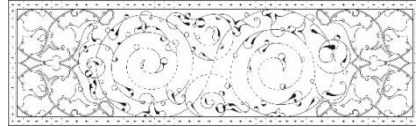
Çizim 15 v.215a Sûre başı çizimi

Çizim 16 v.188b Sûre başı çizimi

Çizim 17 v.304a Sûre başı çizimi

Çizim 18 v.332a Sûre başı çizimi

Farklı bir form olarak Mushafta bulunan on beş sûre başında yazı zemini ve kenar paftalarının arasında kalan kısımlarda yaprak formunda altın zeminli ufak paftalamalar yapılmıştır. Bu paftalamalar arasında kalan kısımlar genel olarak lacivert ile renklendirilmiştir. Yaprakların içi kısımlarında pembe ve mavi renk nebati motiflerin kullanıldığı tezyinat bulunmaktadır. Yazı zemininin genel olarak altın ile renklendirildiği bu formdaki sûre başlarında farklı olarak v.343b sayfasında bulunan 2. Sûre başında bu alanda siyah renk kullanılmıştır (Resim 41). Yazı alanlarında üstübeç mürekkep ile yazı metninin bulunduğu sûre başlarında bu alanlarda genel olarak rumi kompozisyonlar kullanılmıştır. Bu tarz paftalama yerine iri yapraklar ile yapılmış olan bir formda tezyin edilmiş olan v.167b sayfasındaki sûre başı tezyinatında zemin altın ile renklendirilmiştir (Resim 42). Yazı zemininde pembe ve mavi renklerde tasarlanmış Rumiler ile tezyinat yapılmıştır. Yazı üstübeç mürekkeple yazılmıştır. Kenar alanlarda bulunan iri yaprak motiflerinin içerisinde kırmızı negatif hatayı motifleri bulunmaktadır. Yaprakların arasında kalan kısımlarda ise tek dal özerinde mavi ve pembe renk nebati tezyinat bulunmaktadır.

Resim 41 v.343b 2 Sûre başı

Resim 42 v.167b Sûre başı

Resim 43 v.304a Sûre başı

Resim 44 v. 332a Sûre başı

Mushafta bulunan beş sûre başında farklı bir paftalama Rumilerle oluşturulmuş bir paftalama kullanılmıştır. Yazı zemininin kenar iki köşesine ortabağ Rumiler ile tezyin edilmiş ortabağların alt ve üst kısımlarında yine altın renk Rumiler ile paftalanmış alanlarda nebati süsleme yer almıştır. V.255a, v.284b, v.304a, v.315b, v.323b Yazı kenarının kenar kısımlarında bulunan alanlar lacivert zemin üzerine kırmızı ve sarı ile nebati bir süsleme uygulanmıştır (Resim 43) (Çizim 17). Yazı alanının bulunduğu kısımda ise mavi renk rumi ile tezyin edilmiş sûre bilgileri üstübeç mürekkeple yazılmıştır. V.58a, v.203b, v.264a numaralı sûre başlarında da benzer bir paftalama yapılmıştır (Resim 45-46).

Resim 45 v.304a Sure başı

Resim 46 v.58a Sure başı

Resim 47 v.333b Sure başı

Resim 48 v.340b 1 Sure başı

Paftalama sisteminin farklı olarak tasarlandığı v.332a (Resim44) (Çizim 18), v.333b, v.340b 1 numaralı sûre başlarında altın zemin üzerine v.333b'de kırmızı diğerlerinde mavi Rumili tezyinat yapılmıştır. Sûre isim ve bilgileri üstübeç mürekkeple yazılmıştır (Resim 47-48). Kenarlarda tepelik benzeri oluşturulmuş alanların zeminleri altın ile renklendirilmiş bu alanlarda negatif formda serbest tezyinat yapılmıştır. Bu alanlar ve yazı alanının arasında bulunan kısım-

larda lacivert zemin üzerine v340b 1 numaralı sûre başında altın negatif diğerlerinde ise pembe ve mavi renkli nebati tezyinat uygulanmıştır.

Resim 49 v.113a Sure başı

Resim 50 v.318a Sure başı

Resim 51 v. 341 a Sure başı

Resim 52 v.343a1 Sure Başı

v.113a, v.135a, v.230a, v.241b, v.275b, v.288b, v.310a, v.318a, v.321a, v.335a, v.338b, v.341a, v.343a 1 v.345a 2 numaralı sayfalarda bulunan sûre başlarında form olarak paftalama yazı alanı ile kenar paftalar arasında bir tepelik motifi ile bağlantı kurulmuş bu alanların zeminleri altın ile renklendirilmiştir. Aralarda kalan boşluklar lacivert ile renklendirilmiştir. Yazı zemininde kırmızı veya mavi harflerle renklendirilmiş rumi tezyinat bulunan sûre başlarında kenar paftalarda nebati süslemeye yer verilmiştir. Aralarda kalan lacivert zemin üzerine ise yine nebati formlarda oluşturulmuş genel olarak pembe ve mavi renklerle yapılmış nebati tezyinat yer almaktadır.

Mushaf gülleri:

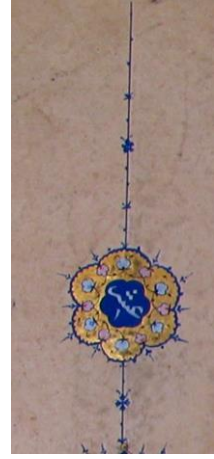
Mushafta 483 adet aşere gülü bulunmaktadır. Aşere gülleri daire formda olup 1/6 simetri oranına sahiptir. Aşere güllerinin genelinde merkezde lacivert renk uygulanmıştır. Lacivert renk üzerine üstübeç mürekkep ile 'aşere' kelimesi yazılıdır. Dıştaki dilimli paftanın zemini altın olup, is mürekkebi ile yapılmış tek dal üzerinde renklendirme ile goncagül motifleri yer alır. Lacivert renk iplik üzerine küçük kısa tığlar ve aynı renk dikey aks üzerine uzun tığ ile aşere gülleri tamamlanmıştır. Akslar çizgi ve noktalarla hareketlendirilmiştir. Aşere güllerinde kullanılan motif renklerinde farklılıklar bulunmaktadır. Bazen pembe ve beyaz renk kullanılırken, bazı örneklerde bu renkler açık mavi ve sarı renklerinin de kullanıldığı görülmektedir (Resim53-55).

Resim 53 v.142b Aşere gülü

Resim 54 v.2b Aşere gülü

Resim 55 v.13a Aşere gülü

Resim 56 v.2b Hizib gülü

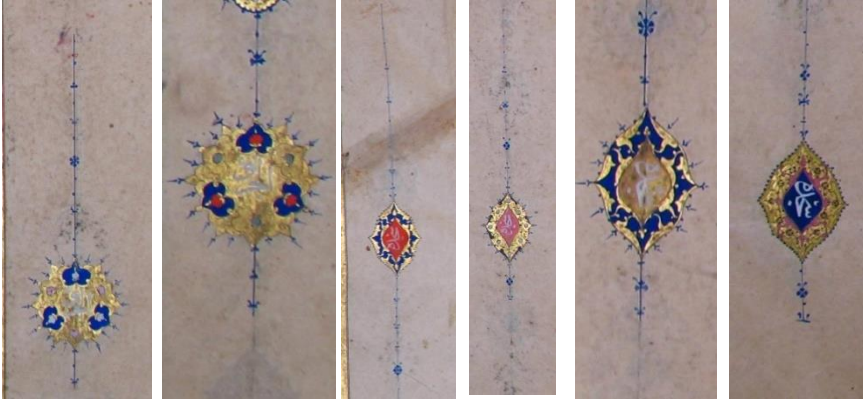
Resim 57 v.65b Hizib gülü

Resim 58 v.65a Hamse gülü

Mushafta 422 adet hamse gülü bulunmaktadır. Hamse gülleri genel olarak dikey aks üzerinde yer alıp, armudî formda oluşturulmuşlardır. Tezyinatları $\frac{1}{2}$ simetrisinde yapılmış olan güller iki paftadan oluşurlar. İç pafta lacivert zemin üzerine üstübeç mürekkeple 'hamse' yazısı bulunur. Dıştaki paftanın zemini altın olup, is mürekkebi ile yapılmış tek dal üzerinde pembe, mavi ve sarı renklerde goncagül motifile tezyin edilmişlerdir. Paftaların bitiminde lacivert iplik üzerinde kısa tığlar ve ona nazaran uzun tığlarla işlenmişlerdir (Resim 56-57). Hizip gülleri 44 adet olup yine dikey aks üzerinde yer alan şemse formunda tasarlanmışlardır. Tezyinatları $\frac{1}{2}$ simetri oranında iki pafta olarak yapılmış olup, orta merkezde altın zemin üzerine üstübeç mürekkeple 'hizip' yazmaktadır. Al-

tın renk Rumilerle son bulan gülde arada kalan alan lacivert zemin ile renklendirilmiş altın iplikler üzerine yerleştirilen goncagül ve yaprak motifleri ile tezyin edilmiştir. goncagüller mavi ve pembe renkleri ile renklendirilmiş, lacivert tığlarla bitirilmiştir(Resim 58). Cüz gülü 28 adet olarak bulunan Mushafta güller yuvarlak formda çift pafta tasarlanmıştır. İçteki paftanın zemini altın renkte olup üzerine üstübeç mürekkeple 'cüz' yazmaktadır. ½ simetrik tasarım, tepelik rûmî ve goncagüller kullanılarak işlenmiştir. Cüz güllerinde motifler turuncu, mavi ve pembe renkler kullanılmış, lacivert tığ ile sonlandırılmıştır(Resim59-60). Mushafta 13 adet secde gülü bulunmakta diğer güllere nazaran daha hareketli olarak tezyin edilen güllerde genel olarak rumi paftalama kullanılmıştır. v.211a, v.231a, v.252b,v.266b,v.97a, v.136b varaklarında bulunan secde güllerinde lacivert zemin üzerien altın Rumilerle paftalama yapılmıştır. Ortada kalan lacivert zemin üzerine üstübeç mürekkep ile secde yazılmıştır. V.184b de bulunan secde gülünde pembe yazı paftası etrafında yine altın Rumiler ve lacivert zeminin kullanıldığı bir renklendirme yapılmıştır. V.202b de bulunan gülde altın zemin iç pafta üzerine yazı yazılmış dışta kalan zemin lacivert zemin üzerine altın Rumiler ile renklendirilmiştir. V.149'da ise zerenderzer tekniğiyle altın zemin üzerine altın rûmîler kullanılarak tezyinat yapılmıştır. V.160b ve v.335b de bulunan secde gülünde pembe yazı zemini etrafında altın zemin üzerinde is mürekkebi dal üzerine nebati süsleme bulunmaktadır. v.170a ve v341b de bulunan secde güllerinde ise pempe renk yazı zemini üzerine üstübeç ile 'secde' yazılmış, altın Rumiler ile paftalanmış alanın zemini lacivert bırakılmıştır. Tüm güllerin lacivert tığ ile sonlandırılmış, tığlara nokta ve çizgilerle hareketlilik kazandırılmıştır(Resim 61-64).

Resim59
v.88b Cüz
gülü

Resim60
v.77b Cüz gü-
lü

Resim
61
v.184b
Secde
gülü

Resim
62
v.160b
Secde
gülü

Resim63
v.97a Sec-
de gülü

Resim64
v.170a
Secde gülü

Ayet aralarında bulunan duraklar sıvama altın zeminli şeşhane durak örneğidir ve mushafın genelinde bu duraklar bulunmaktadır (Resim 65).

Resim 65 Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi BY6275, Mushaf, 1589: Mushaf'ın Durakları

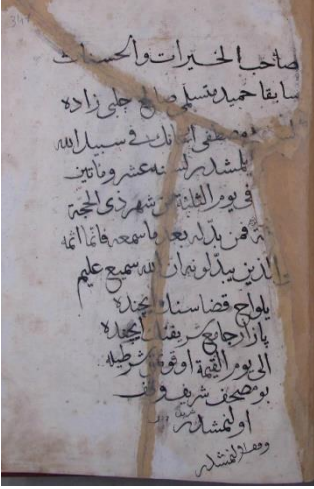
Mushafın son sayfasında Hatime olarak değerlendirebileceğimiz alanda tezyinatsız olarak sayfanın tahribi görüntüsünden yola çıkarak sonradan ilave olduğunu düşündüğümüz alanda Osmanlıca bir metin bulunmaktadır. Hatime sayfası yazma eser hakkında bilgi veren, hattatın künye bilgilerinin yanı sıra ne zaman ve kime ait olduğuna dair bilgilerin bulunduğu genelde aşağıya doğru incelenerek üçgen formunda oluşturulmuş şekildedir¹⁶. Hatime kısmında aşağıdaki metin bulunmaktadır¹⁷.

صاحب الخيرات والحسنات سابقا حميد متسلمي صالح چلبى زاده مصطفى اغانك في سبيل الله ايلمشدر
لسنة عشر و مئتين في يوم الثلثة من شهر ذى الحجة.... فمن بدله بعد ما سمعه فانما اثمه و الذين يبدلونه
ان الله سميع عليم يلوج قضا سنك ايجنده بازار جامع شريفنك ايجنده الى يوم القيامة واقونمق شرطيله بو
مصحف شريف وقف اولنمشدر

“Sahibul hayrat vel hasenat sabıkan Hamid mütesellimi Salih Çelebizade Mustafa Ağa'nın fisebilillah Eylemiştir. Sene aşera ve mieteyni.....fi yevmi saliseti min şehri zilhicce..... bismillahirrahmanirrahim . Fe men beddelehu ba'de mâ semiahu fe innemâ ismuhu alellezîne yubeddilûneh(yubeddilûnehu), innallâhe semîun alîm(alîmun). Yalvaç kazasının içinde Pazar camii şerifinin içinde ila yevmil kıyamete okunmak şartıyla bu mushafı şerif vakıf olunmuştur.

¹⁶ Baysal, “Mushaf Tezyinatının Tarih İçindeki Gelişimi”. s.374.

¹⁷ Sezer - Toprak, “Ankara Millî Kütüphanesi Nevşehirli Damad İbrahim Paşa Koleksiyonundaki 50_Damad_7 Envanter Numaralı Kuran-ı Kerimin Tezhip Sanatı Açısından Değerlendirilmesi”.s.80.

Resim 66 Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi BY6275, Mushaf, 1589: Hatime Sayfası

Resim 67 Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi BY6275, Mushaf, 1589, Mushafta bulunan Ashab-ı Khef isimleri

Metinde mushafın Salih Çelebizade Mustafa Ağa tarafından Yalvaç kazasında bulunan Pazar Camii'ne vakfedildiği bilgisi bulunmaktadır. Metinde bulunan Bakara 181. Ayet ile de vakfın değiştirilmemesine ve değiştirenlere karşı Allah işiten ve bilendir ifadeleri yer alır.

Mushafta dikkat çeken bir diğer husus ise Kapak iç sayfanın hemen arka sayfasında bulunan Ashab-ı Khef isimlerinin olduğu yazılardır. Ashab-ı Khef ile zorluklar karşısında durarak Allah'a olan inanç dolayısıyla hidayete ilerleneceğinin bu yolda O'nun rahmetinin ve yardımının her zaman hissedileceğinin iletilmesi amacıyla pekçok yerde bulunan bu isimlerin mushafı korumak amaçlı olarak yazılmış olması muhtemeldir¹⁸.

Sonuç ve Değerlendirme

III. Murâd döneminde sarayda sernakkaş olarak çalışan Nakkaş Lutfi Abdullah'dır. Nakkaşbaşı Karamemi vefat edince onun yerine Ramazan 989H. (1581M.) senesinde hatt-ı Hümâyûn ile nakkaş başılığa terfi etmiş, sultan için birçok eşyanın tezyinat işlerinde yer almıştır¹⁹. Kaynaklarda ilgili tarihlerde altmış akçe²⁰ ile görevlendirildiği ve çeşitli işler karşılığında padişahın inamlar aldığı belirtilen Nakkaş Lütfi 1590 senesine kadar nakkaşhanede ser nakkaş

¹⁸ Yaşar Alparslan, *Eshâb-ı Khef- Vukûu, Suyûu* (Kahramanmaraş: Ukde Kitaplığı, 2010), 136., Faruk Sümer, *Eshabü'l-Khef (Yedi Uyurlar)* (İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, 1989), 66.

¹⁹ Rifki Melül Meriç, *Türk Nakış Sanatı Tarihi* (Ankara: A.Ü. İlahiyat Fak. Türk ve İslam Sanatları Tarihi Ens. Yayını, 1953), 7.

²⁰ *Türk Nakış Sanatı Tarihi*, 7.

olarak görevli kalmıştır²¹. Karahisâri Mushafı müzehhipleri arasında da ismi geçen Nakkaş Lütfinin²² her nekad bu ekolde yöneticilik vasfı ile çalıştığı belirtilse de içinde bulunduğu bu sanat ortamından kendisinin ve nakkaşhanede görevli diğer müzehhiplerin de etkilenmesi mümkündür. Mushafın tezyinatında yoğunlukla Karamemi üslubunun hakim olması Nakkaşın kendi ekolünde de Memi'den etkilenerek nakkaşhanede devam eden bir üslubun hissedilmesine neden olmuştur. Ayrıca Mushafı şerifin tezyinatlarında aynı form özelliği taşıyan süsleme unsurlarında var olan bezeme farklılıkları, tezyinatın sadece bir nakkaş tarafından değil bir nakkaşlar grubu tarafından ortak bir çalışma neticesinde yapıldığı sonucunu doğurmaktadır.

Çalışmaya konu olan mushafta çok çeşitli süre başlarının bulunması dikkat çekici bir özellik olarak karşımıza çıkar. Adeta her sayfada tekrar edilmeden farklı farklı formlarda kullanılan süre başı motif ve üslup farklılıkları ile dikkat çekici özelliklere sahiptir. Tezyinatlarda formlar dışında motiflerin ve kompozisyonların farklıymış izlenimi yaratacak ölçüde görünümünün değişimi daha önceden de belirttiğimiz gibi mushafın bir nakkaşhane geleneğine bağlı olarak farklı farklı nakkaşların elinden çıktığı ve her bir nakkaşın tezyin ettiği alana kendi üslubunu yansıttığının göstergesidir.

Mushaf'ta genel olarak kullanılan lacivert zemin rengi ve altın kullanılmış bunların yanı sıra az da olsa daha küçük alanlarda, siyah ve kırmızı renkte kullanılmıştır. Bu alanlarda genel tezyini özelliklerden farklı olarak bulut ve serbest yaprak motiflerinden müteşekkil kompozisyon düzeni bulunur. Cetveller renkli ipliklerle ayrılmıştır. İplikler turuncu, siyah ve yeşil olarak yapılmıştır.

Mushafın kütüphane kayıtlarında eserin hattatının ismi geçen Kırımlı Abdullah talebesi olan Mahmud b. Abdullah olduğu belirtilmiştir. Kırımlı Abdullah "Kırımlı" lakabıyla tanınmış, Şeyh Hamdullah'ın torunu Derviş Mehmet Said Efendi'den icazet almıştır. Mushafın yazıları hattatı Mahmud b. Abdullahın hocası Kırımlı gibi Şeyh Hamdullah ekolünden gelen bir hattat olduğunun ve yazıdaki hünerlerinin ispatı niteliğindedir.

Funding / Finansman: This research received no external funding. / Bu araştırma herhangi bir dış fon almamıştır.

Conflicts of Interest / Çıkar Çatışması: The author declare no conflict of interest. / Yazar, herhangi bir çıkar çatışması olmadığını beyan eder.

Kaynaklar

- » Ahmet Kırkkılıç. *Muradi Divanı Sultan Üçüncü Murat Tıpkıbasım*. Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, 1. Basım, 2012.
- » Ahmet Kırkkılıç. *Sultan Üçüncü Murâd Hayatı Edebi Kişiliği Eserleri ve Divânının Tenkidli*

²¹ Hilal Kazan, XV. ve XVI. Asırlarda Osmanlı Sarayının Sanatı Himayesi (Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İlahiyat Ana Bilim dalı İslam Sanatları Tarihi Bilim Dalı: Marmara Üniversitesi, Doktora Tezi, 2007), 187.

²² Baysal, "Mushaf Tezyinatının Tarih İçindeki Gelişimi", 372., XV. ve XVI. Asırlarda Osmanlı Sarayının Sanatı Himayesi, 189.189.

- Metni*. Erzurum: Ankara Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Doktora Tezi, 1985.
- » Baysal, Ali Fuat. “Mushaf Tezminatının Tarih İçindeki Gelişimi”. *Marife Dini Araştırmalar Dergisi* 10/3 (01 Ocak 2010), 365-386.
 - » Celâl Esad ARSEVEN. “Tezhib”. *Sanat Ansiklopedisi*. 4/1982. İstanbul: Maarif Matbaası, 1943.
 - » Çiçek Derman. “Tarihimizde Mushafın Bezenmesi”. *Diyanet İlmî Dergi* 46/4 (2010), 137-144.
 - » Demiriz, Yıldız. “16. Yüzyıl Kur’an Tezhipleri Hakkında Bazı Notlar”. *Sanat Tarihi Yıllığı* 13 (01 Kasım 1988), 63-90.
 - » Faruk Sümer. *Eshabü'l-Kehf (Yedi Uyurlar)*. İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, 1989.
 - » Faruk Taşkale. ““Kur’ân-ı Kerîm’de Açan Çiçekler”. *M. Uğur Derman 65 Yaş Armağanı*. 618. İstanbul: Sabancı Üniversitesi Yayınları, 2000.
 - » Gülnur Duran. “Tezhip”. *Diyanet İşleri Ansiklopedisi*. 41/590. İstanbul: İSAM, İslam Araştırmaları Merkezi, 2012.
 - » Hilal Kazan. *XV. ve XVI. Asırlarda Osmanlı Sarayının Sanatı Himayesi*. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İlahiyat Ana Bilim dalı İslam Sanatları Tarihi Bilim Dalı: Marmara Üniversitesi, Doktora Tezi, 2007.
 - » Mine Esiner Özen. “Süleymaniye Kütüphanesindeki Padişah Divânları’ndan Murâfî Divânı”. *Antik Dekor* 44 (1998), 124-125.
 - » Nurhan Atasoy. *Muhibbi Divanı Kara Memi Tıpkı Basım*. İstanbul: Masa Yayınları, 2016.
 - » Oktay Hatipoğlu. “Ankara Milli Kütüphane’de Bulunan 19. Yüzyıla Ait Kur’an-ı Kerimlerde Serlevha Bezeme Örnekleri”. *Akdeniz Sanat* 7/13 (22 Ekim 2014), 0-0.
 - » Pekpelvan, Belgin. “Manisa Yazma Eserler Kütüphanesi’nde Bulunan Mushaf-ı Şerif’lerin Serlevha Bezemelerinden Örnekler”. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 6/3 (03 Haziran 2013), 359-376. <https://doi.org/10.12780/UUSBD36>
 - » Rıfki Melül Meriç. *Türk Nakış Sanatı Tarihi*. Ankara: A.Ü. İlahiyat Fak. Türk ve İslam Sanatları Tarihi Ens. Yayını, 1. Basım, 1953.
 - » Sezer, Bilal - Toprak, Ömer Ali. “Ankara Milli Kütüphanesi Nevşehirli Damad İbrahim Paşa Koleksiyonundaki 50_Damad_7 Envanter Numaralı Kur’an-ı Kerimin Tezhip Sanatı Açısından Değerlendirilmesi”. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 13/2 (31 Aralık 2020), 66-83.
 - » Üçer, Münevver. “Kültürel Miras Farkındalığı Bağlamında "Gelenek Gelecektir". *Art-e Sanat Dergisi* 12/ (30 Aralık 2019), 86-97. <https://doi.org/10.21602/sduarte.634096>
 - » Yaşar Alparslan. *Eshâb-ı Kehf- Vukûu, Suyûu*. Kahramanmaraş: Ukde Kitaplığı, 2010.